

Η Γιουγκοσλαβία του Τίτο

Το αποτέλεσμα ήταν αναμενόμενο. Δεν έπαυε όμως να αποτελεί την κορυφαία στιγμή της πολυτάραχης σταδιοδρομίας του: Ο Τίτο εκλέχθηκε πρώτος πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας στις 14 Ιανουαρίου του 1953. Στη συνείδηση των λαών, ήταν ήδη ο ένας από τους δύο αδιαφιλονίκητους ηγέτες του μπλοκ των αδελμεύτων. Και ο μεγάλος αντίπαλός του, ο Ιωσήφ Στάλιν, είχε μπροστά του λιγότερο από δύο μήνες ζωή.

Ο Γιόσιπ Μπρόζ γεννήθηκε, στην Κροατία, το 1892, και δούλεψε εργάτης μεταλλουργίας. Το ψευδώνυμο Τίτο το απέκτησε στα χρόνια της παρανομίας και με αυτό έμεινε στην ιστορία. Νωρίς, εντάχθηκε στο κομμουνιστικό κόμμα της Γιουγκοσλαβίας και το 1937 αναδείχθηκε γενικός γραμματέας του. Η πολιτική και στρατηγική φυσιογνωμία του ξεδιπλώθηκε στα χρόνια της γερμανικής κατοχής, όταν μεγαλούργησε ως ηγέτης των παρτιζάνων.

Η γιουγκοσλαβική αντίσταση ξεκίνησε πριν καν να μπουν οι Γερμανοί στη χώρα. Δυναμική έκφρασή της ήταν η ανατροπή του Τσβέτκοβιτς (27 Μαρτίου του 1941), ενώ, με την παράδοση (17 Απριλίου), πολλά ένοπλα τμήματα του γιουγκοσλαβικού στρατού πήραν τα βουνά αναζητώντας κάποιον να τους συντονίσει. Μια εξέγερση 5.000 ενόπλων στη Βοσνία πνίγηκε στο αίμα καθώς στάλθηκαν εναντίον της 25.000 Γερμανοί.

Στα βουνά, ο στρατηγός Α. Γιοβάνοβιτς ερχόταν σε επαφή με τα διασκορπισμένα στρατιωτικά τμήματα και δημιουργούσε τον Εθνικό Απελευθερωτικό Στρατό. Δίπλα στον στρατηγό, επιβλήθηκε η ηγετική μορφή του Τίτο. Σύνθημά του: «Θάνατος στον φασισμό, λευτεριά στον λαό».

Τον Αύγουστο του 1941, η ένοπλη αντίσταση είχε απλωθεί στη Σερβία, τη Βοσνία, το Μαυροβούνιο και την Κροατία, όπου κατοικούσαν πάνω από τρία εκατομμύρια Κροάτες, δύο εκατομμύρια Σέρβοι και περίπου ένα εκατομμύριο μουσουλμάνοι που αρνιόνταν να ενταχθούν σε κάποια εθνική ομάδα. Τους χρέωσαν στους Κροάτες. Από τον Μάιο, ο πρίγκιπας Εμερί της Σαβοΐας, συγγενής του βασιλιά της Ιταλίας, ορκίστηκε βασιλιάς της

Κροατίας με το ηχηρό όνομα Τομισλάβ Β'. Υπήρχε εκεί κι ένας μικρός δικτάτορας, ο «πρωθυπουργός» Άντε Πάβελιτς, αρχηγός της τρομοκρατικής οργάνωσης «Ουστάσα».

Οι Ουστάσι δεν ήταν οι μόνοι αντίπαλοι του Τίτο στο εσωτερικό μέτωπο. Πάνω απ' όλα, είχε να αντιπαλέσει με τη δέθεν αντιστασιακή οργάνωση των «Τσέτνικι» του Ντράζα Μιχαήλοβιτς που είχε τη βρετανική υποστήριξη, καθώς απαρτιζόταν κυρίως από φανατικούς βασιλόφρονες. Μόλις τον Δεκέμβριο του 1944, οι Βρετανοί τους αποκήρυξαν, όταν κατάλαβαν ότι ουσιαστικά είχαν να κάνουν με συνεργάτες των Γερμανών. Από το φθινόπωρο του 1941, ο Μιχαήλοβιτς είχε εξαπολύσει επίθεση εναντίον των παρτιζάνων αλλά είχε αποτύχει να τους νικήσει, παρά τη γερμανική βοήθεια. Εκείνον τον Σεπτέμβριο, 7.000 όμηροι εκτελέστηκαν μόνο στην πόλη Ούζιτσε.

Ο Τίτο απέφυγε να οργανωθεί στις πόλεις. Προτιμούσε τη στρατιωτική δράση πιστεύοντας ακράδαντα ότι τα γερμανικά αντίποινα ήταν τα καλύτερα κίνητρα για την ένταξη και νέων Γιουγκοσλάβων στις τάξεις της ένοπλης αντίστασης. Τον Ιούνιο του 1942, αισθανόταν αρκετά δυνατός για να εξαπολύσει επίθεση στη Βοσνία και να πολιορκήσει το Σεράγεβο. Τον Ιούλιο, οι δυνάμεις του επιτέθηκαν εναντίον της ιταλικής μεραρχίας αλпинιστών στο Μαυροβούνιο και την εξάρθρωσαν. Ένα αντιφασιστικό συμβούλιο, κάτι σαν κυβέρνηση του βουνού, δημιουργήθηκε στις 26 Νοεμβρίου του 1942.

Η δράση των παρτιζάνων ανάγκασε τους Βρετανούς να τους αναγνωρίσουν. Στα 1943, οι παρτιζάνοι είχαν ξεκαθαρίσει ολόκληρες περιοχές, όπου οι κάτοικοι ζούσαν ελεύθεροι. Με τη χαραυγή του 1944, ο Τίτο εκδήλωνε επεκτατικό ενδιαφέρον ακόμη και για τη Μακεδονία.

Στις 27 Ιανουαρίου του 1944, το 80% του βοσνιακού εδάφους ήταν ελεύθερο. Και μεταβλήθηκε σε σίγουρο ορμητήριο. Στις 14 Σεπτεμβρίου, οι παρτιζάνοι ανακοίνωναν ότι η χώρα απαλλάχτηκε από την απειλή των Τσέτνικι του Μιχαήλοβιτς. Τους είχαν αφανίσει σε κανονικές μάχες. Στις 20 Οκτωβρίου, Γιουγκοσλάβοι και Σοβιετικοί έμπαιναν στο Βελιγράδι έπειτα από σκληρή μάχη.

Στις 2 Μαρτίου του 1945, στην ελεύθερη Γιουγκοσλαβία εγκαταστάθηκε τριμελής αντιβασιλεία. Ως ηγέτης του Εθνικού Μετώπου ο Τίτο ανέλαβε πρωθυπουργός (7 Μαρτίου του 1945). Τον Αύγουστο (7 του μήνα), διακήρυξε πως η βασιλεία είναι ασυμβίβαστη με την εθνική κυριαρχία. Στις εκλογές (11 Νοεμβρίου του 1945), το Εθνικό Μέτωπο πήρε 6.725.000 ψήφους έναντι 707.000 της αντιπολίτευσης. Η κάλπη έδινε στον Τίτο παντοκρατορία. Η εθνοσυνέλευση (29 Νοεμβρίου του 1945) κήρυξε τον βασιλιά έκπτωτο και ανάγγειλε τη

δημιουργία της Ομοσπονδιακής Λαϊκής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας.

Ομόσπονδα κράτη ανακηρύσσονταν τα Σερβία, Κροατία, Σλοβενία, Βοσνία - Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο και Μακεδονία, ένα κομμάτι γης που αφαιρέθηκε από τη Νότια Σερβία. Η Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας γεννήθηκε με τη σύμφωνη γνώμη της Βουλγαρίας και τη σιωπή της Ελλάδας, όπου οι ιθύνοντες είχαν άλλα πιο επείγοντα θέματα να τους απασχολούν. Στη νέα λαϊκή δημοκρατία πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Βουλής (ουσιαστικά, πρόεδρος της Δημοκρατίας) εκλέχτηκε ο Ιβάν Ριμπάρ. Πρωθυπουργός και ουσιαστικός ηγέτης ο Τίτο.

Με λυμένα τα «τεχνικά ζητήματα», οι Γιουγκοσλάβοι ρίχτηκαν στην οικοδόμηση του σοσιαλιστικού κράτους. Απαλλοτριώθηκαν το 80% των τραπεζών, βιομηχανιών και χονδρεμπορικών επιχειρήσεων καθώς και όλα τα τσιφλίκια. Τον Απρίλιο του 1947, μπήκε μπροστά το πενταετές σχέδιο ανάπτυξης, το οποίο στηρίχτηκε κυρίως στην οικονομική βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης. Ο Τίτο, όμως, ήθελε το σοβιετικό χρήμα αλλ' όχι και τη σοβιετική επικυριαρχία. Απέκρουσε τις προτάσεις για μικτές επιχειρήσεις, ανέπτυξε εμπορικές σχέσεις ακόμα και με τη μακρινή Ινδία, είπε ένα ευγενικό «όχι» στην ένταξη της χώρας στο σχέδιο Μάρσαλ κι ένα εξίσου ευγενικό «ναι» σε μian αμερικανική βοήθεια ύψους 400.000.000 δολαρίων κι αρνιόταν να παραιτηθεί από τη διεκδίκηση της Τεργέστης παρά τις πιέσεις του Στάλιν. Παράλληλα, ξανάβγαλε στην επιφάνεια ένα παλιό σχέδιο για ομοσπονδία με τη Βουλγαρία, την Αλβανία και (αντί για τη Ρουμανία που αρχικά προβλεπόταν) την Ελλάδα, «μόλις νικούσαν οι αντάρτες». Ο ηγέτης της Βουλγαρίας, Δημητρώφ, το συζητούσε. Ο Στάλιν κάλεσε και τους δυο στη Μόσχα (Ιανουάριος του 1948). Ο Δημητρώφ πήγε. Ο Τίτο έστειλε τον Μίλαν Τζίλας. Το τι ειπώθηκε ανάμεσα στους τρεις, μας είναι γνωστό από το βιβλίο του Τζίλας «Συνομιλίες με τον Στάλιν».

Σύμφωνα με τα όσα ο Τζίλας γράφει, ο Στάλιν τους έβαλε τις φωνές απορρίπτοντας τα σχέδιά τους για ομοσπονδία και τους κατηγορήσε ότι θέλουν να υποκαταστήσουν τη Σοβιετική Ένωση. Η ρήξη είχε δρομολογηθεί.

Στις 27 Μαρτίου του 1948, το κατηγορητήριο της Σοβιετικής Ένωσης εναντίον της Γιουγκοσλαβίας έφτασε στα γραφεία της Κομινφόρμ. Η ετυμηγορία εκδόθηκε στις 28 Ιουνίου του 1948: Παρά την απελπισμένη μεσολαβητική προσπάθεια του Δημητρώφ, η Γιουγκοσλαβία καταδικαζόταν στην απομόνωση από τις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού.

Ο Τίτο δε φαινόταν να έχει ιδιαίτερες δυσκολίες με τις εθνότητες και με την εθνική καθαρότητα. Τέσσερα χρόνια πριν από την επίσημη αναγνώριση της ύπαρξης «μακεδονικού έθνους» με κρατική οντότητα, είχε αναγνωρίσει και την ύπαρξη «μουσουλμανικής εθνότητας» στη Βοσνία. Μόνο που τότε κανένας δεν είχε πρόβλημα. Ήταν στα 1941, όταν η Βοσνία δόθηκε στην «ανεξάρτητη» Κροατία ως αντιπαροχή για την αφαίρεση της Δαλματίας, που πήραν οι Ιταλοί. Οι επικεφαλής των μουσουλμάνων έσπευσαν να συνεργαστούν με τους Ουστάσι της Κροατίας, αλλά πολύ σύντομα ο Τίτο και οι παρτιζάνοι του εγκαταστάθηκαν στη Βοσνία και δημιούργησαν ελεύθερες ζώνες. Ο Τίτο ζήτησε τη βοήθεια των μουσουλμάνων κατοίκων της περιοχής και τους υποσχέθηκε αναγνώριση ως χωριστή εθνότητα. Έτσι, στη χώρα βρέθηκαν Σέρβοι, Κροάτες και ξεχωριστά οι μουσουλμάνοι. Στα ενδιάμεσα, ο Τίτο δε δίστασε να ανοίξει τα σύνορα του Κοσσυφοπεδίου προς την Αλβανία και να δεχτεί την εγκατάσταση χιλιάδων Αλβανών, που έφτασαν να αποτελούν την πλειοψηφία των κατοίκων. Ως τότε, το Κοσσυφοπέδιο παρέμενε αδιαφιλονίκητα σερβικό έδαφος.

Με όλα τούτα, όμως, στο παλιό βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων είχαν προκύψει ακόμα τρεις εθνότητες: Οι «Αλβανόφωνοι», οι «μουσουλμάνοι» και οι «Μακεδόνες», χωρίς να λογαριάζονται οι Σέρβοι του Μαυροβουνίου. Ο ανταγωνιστής σύντροφος Στάλιν τα είχε καταφέρει με τις εθνότητες της Σοβιετικής Ένωσης, πριν να γίνει αρχηγός του κράτους. Ο Τίτο πίστευε πως κι αυτός μπορούσε. Το τι πραγματικά πέτυχαν και οι δυο φάνηκε ανάγλυφο μετά το 1989, αλλά κανένας τους δε ζούσε να το δει.

Η ρήξη με τη Μόσχα το 1948 έκανε τη Γιουγκοσλαβία να χάσει το 60% των πόρων της αλλά οι καλοί Αμερικάνοι ήταν εκεί, έτοιμοι να βοηθήσουν. Το πρώτο που έκαναν ήταν να ελευθερώσουν τον σε αμερικανικές τράπεζες δεσμευμένο από το 1941 γιουγκοσλαβικό χρυσό. Και το δεύτερο, να προσφέρουν ένα δάνειο 55 εκατομμυρίων δολαρίων. Ταυτόχρονα, άνοιξαν οι αγορές της Βρετανίας και της Ιταλίας, ενώ ο Τίτο αναζητούσε έναν εθνικό δρόμο που να οδηγεί στον σοσιαλισμό. Στις 14 Νοεμβρίου του 1951, υπογραφόταν η στρατιωτική συμφωνία με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Προέκυψε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, που πια δεν ήταν Λαϊκή.

Ο θάνατος του Στάλιν (Μάρτιος του 1953) σηματοδότησε την αρχή μιας διαδικασίας επαναπροσέγγισης με τη Σοβιετική Ένωση. Όμως, η Γιουγκοσλαβία είχε πια μπει για καλά στο παιχνίδι της ανεξαρτησίας της γνώμης απέναντι στη Μόσχα. Μια μεγάλη περιοδεία (1954) έφερε τον Τίτο στην Ινδία, τη Βιρμανία, την Αίγυπτο και την Ελλάδα. Ενώ στον ΟΗΕ διαμορφωνόταν το ισχυρό μπλοκ των αδεσμεύτων, η Γιουγκοσλαβία του Τίτο και η Ινδία του Νεχρού αναδεικνύονταν στην ηγεσία του. Η γνώμη τους είχε παγκόσμια βαρύτητα.

Την επόμενη χρονιά (26 Μαΐου του 1955), η Γιουγκοσλαβία είχε την τιμή να δεχτεί επίσημη επίσκεψη από το βαρύ πυροβολικό της Σοβιετικής Ένωσης: Χρουστσόφ, Μπουλγκάνιν και Μικογιάν έφτασαν στο Βελιγράδι. Η αποκατάσταση των σχέσεων επήλθε και επίσημα με τη μερική δικαίωση του Τίτο από το 20ό συνέδριο του κομμουνιστικού κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης (1956). Η επέμβαση στην Ουγγαρία την ίδια χρονιά (1956) ξαναψύχρανε τις σχέσεις, η αποσταλινοποίηση τις ξαναζέστανε και η σινοσοβιετική διένεξη τις ενίσχυσε. Η τελική προσέγγιση επήλθε. Όμως, για τη Γιουγκοσλαβία του Τίτο, ένας νέος μπελάς, αθέατος για την ώρα, ξεπρόβαλλε στον ορίζοντα: Η πανίσχυρη πια Δυτική Γερμανία ξαναθυμόταν την έξοδό της στη Μεσόγειο μέσα από ένα τελικό πλήγμα στους αλαζόνες της μισητής Σερβίας: Από το 1971, η προσπάθειά της ήταν να ενισχύσει τις εθνικές αντιθέσεις στους κόλπους της ομοσπονδίας.

Οι Γερμανοί δεν περιορίζονταν πια στη χρηματοδότηση των εμικρέ Ουστάσι αλλά πλησίαζαν και τους «εθνικοκομμουνιστές» της Κροατίας και τους Αλβανόφωνους στο Κοσσυφοπέδιο. Βοήθησε κι ο ίδιος ο Τίτο με το νέο σύνταγμα που απέκτησε η ομοσπονδία (21 Φεβρουαρίου του 1974): Το Κοσσυφοπέδιο ανακηρύχθηκε ισότιμη αυτόνομη περιοχή, όπως και η Βοϊβοντίνα, κι ουσιαστικά έγινε νέο κράτος μέσα στο κράτος της Σερβίας.

Ο Τίτο πέθανε στις 4 Μαΐου του 1980. Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας ξεκίνησε περίπου δέκα χρόνια αργότερα.

(Έθνος, 14.1.1999) (τελευταία επεξεργασία, 1.3.2009)